

Μετὰ διακοπὴν τριῶν ἐτῶν ἐπανελήφθησαν ἐφέτος, δαπάναις καὶ πάλιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, αἱ ἐργασίαι ἐπανερευνησέως τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

Κατὰ τὴν ἐφετινὴν σκαφὴν, ἥτις διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 3^{ης}-30^{ης} Ὀκτωβρίου, εἶχον τὴν πολύτιμον συμπαράστασιν τοῦ φίλου κ. Ἰ. Τραυλοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται τὸ δημοσιευόμενον σχεδιογράφημα τῆς ἀνασκαφῆς (εἰκ. 1) μετὰ τῶν κατόψεων τοῦ τε ναοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀποκαλυφθέντων κτισμάτων, περὶ ὧν θὰ διαλάβω κατωτέρω.

Ἡ ἐντὸς τοῦ ναοῦ σκαφὴ περιορίσθη εἰς σημεῖά τινα τῶν θεμελίων, ἅτινα εἶχον ἐπιχωσθῆ καὶ πάλιν ἐν μέρει· ἡ πλήρης ἀποκάλυψις αὐτῶν διηκόλυνε τὴν μελέτην τοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ (εἰκ. 1 Α), ἡ ἀποσαφήνις τοῦ ὁποῖου καθίστατο ἐπὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπιτακτική, καθ' ὅσον καὶ τὸ ἐν τῇ προηγουμένη ἐκθέσει δημοσιευθὲν (ΠΑΕ 1952, σελ. 154) ἦτο πρόχειρον.

Ἡ ἀνακάθαρσις τῶν ἐρειπίων ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξιν τμημάτων θεμελίων ἐνὸς τοῦλάχιστον ἀκόμη ναοῦ, πιθανώτατα τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν πυρποληθέντος. Διὰ τὴν ἐξακριβώσιν τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἀπαιτεῖται μεγαλυτέρα ἔρευνα καὶ περισσότερος χρόνος, τὸν ὁποῖον δὲν διέθετε τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ κ. Τραυλός.

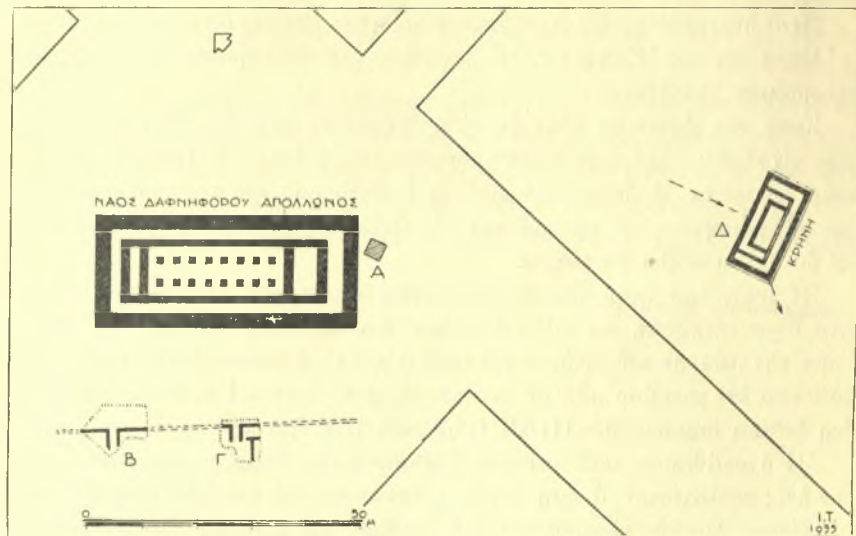
Μελέτη διὰ τὴν γραφικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ναοῦ δὲν ἐπεχειρήθη· θὰ ἦτο ἐντελῶς φανταστική, ἀφοῦ οὐδὲν σχεδὸν ἀρχιτεκτονικὸν μέλος αὐτοῦ διεσώθη¹. Ἀνευρέθησαν μὲν ἐφέτος—κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων περίπου μέτρων ἀπ' αὐτοῦ—τρία εὐμεγέθη τεμάχια μαρμάρων, προερχόμενα πιθανῶς ἐκ τοῦ θριγκοῦ τοῦ ναοῦ, ἀλλ' εἶναι τόσον βεβλαμμένα, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσωμεν τὴν μορφήν των. Μετ' ἐπιφυλάξεως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν, μήκους 1.20 μ., εἶναι τεμάχιον ὀριζοντίου γείσου. Ἐπὶ ἐνὸς δὲ ἄλλου—μήκους 0.70 μ. καὶ ὕψους 0.20 μ.—σφύζεται κατὰ τὸ ἄκρον τῆς μιᾶς μόνον καλῶς διατηρουμένης ἐπιφανείας του τόρμος συνδέσμου σχήματος |—| (μῆκ. 0.14 μ.).

Τὰ συντρίμματα ταῦτα προέρχονται, πιθανώτατα, ἐκ τοῦ νεωτέρου ναοῦ, ὅχι δηλαδὴ τοῦ πυρποληθέντος. Συμπεραίνομεν δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι τὰ εἰς τὴν ἐπίχωσιν αὐτὴν ἀνευρεθέντα ὄστρακα ἀγγείων, ἀκόμη καὶ τὰ μέχρι τοῦ

¹ Τὰ ἐν ΠΑΕ 1910, σελ. 267 ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ δὲν ἀνευρέθησαν.

φυσικοῦ ἐδάφους, ὅπου ἐξετάθη ἡ ἀνασκαφή, δὲν εἶναι παλαιότερα τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν καὶ ὀλίγον νοτιώτερον — παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ναοῦ — ἀνευρέθησαν ἄφθονα σχετικῶς μικρὰ τεμάχια κεράμων μὲ κιτρινωπὸν ἐπίχρσιμα. Τὸ σημαντικώτερον τοῦ εἴδους τούτου εὕρημα

Εἰκ. 1. Σχεδιογράφημα τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς.

εἶναι τὸ ἀπεικονιζόμενον (πίν. 43α 2) τμήμα λακωνικοῦ καλυπτῆρος ἀκροκεράμου μὲ παράστασιν γοργονείου. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὔρεθῆ παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν θεμελίων Β (βλ. σχεδιογρ. εἰκ. 1) εἰς βάθος 0.85 μ. καὶ πλησίον εὐμεγέθους τμήματος πωρίνου δωρικοῦ κίονος· φαίνεται ὅτι ὁ λακωνικὸς καλυπτῆρ οὗτος δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ ἄλλα θραύσματα κτηρίου, διότι καὶ ὁ πηλὸς διαφέρει· τούτου εἶναι τραχὺς πῶς καὶ κατέρυθρος, ἀναμφισβητήτως δὲ ἐγγώριος.

Βόθρος. Παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας βάθος (κατὰ τι βαθύτερον ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν λίθων τῆς εὐθυνητηρίας τοῦ ναοῦ) ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιον κτίσμα, διαστάσεων 3.60 × 3.10 μ. (πίν. 41β)¹. Εἶναι ἐκτισμένον διὰ λίθων μικροῦ καὶ μεγάλου μεγέθους,

¹ Εἰς «Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1955» ἐδόθησαν ἐκ παραδρομῆς ἔσφαλμένως αἱ ἐπεξηγήσεις τῶν εἰκόνων 36 καὶ 38. Ἐν τῇ 36 ἀπεικονίζονται τὰ θεμέλια τῶν κεραμεικῶν ἐργαστηρίων, ἐν δὲ τῇ 38 ὁ παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ναοῦ βόθρος.

ἀργῶν καὶ εἰργασμένων· σφύζεται δὲ εἰς ὕψος περίπου 0.55 μ. Εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ εὐρέθη στρώμα (βάθ. 20-25 ἐκ.) τέφρας λιπαρᾶς ὑφῆς ἀνάμεικτος μετ' ὀλίγων κεκαυμένων ὀστέων ζώων καὶ τινῶν ὀστράκων γεωμετρικῶν ἀγγείων. Τέφρα εἰς δύο στρώματα, ἀπέχοντα περίπου 0.30 μ. ἀπ' ἀλλήλων, εὐρέθη καὶ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πρὸς τὰ ἔξω πλευρὰν τοῦ κτίσματος τούτου· ἐξετείνετο δὲ αὕτη εἰς μῆκος 4 περίπου μέτρων καὶ πλάτος 1.50 μ. Καὶ ἐδῶ ἀνευρέθησαν, ἄφθονα σχετικῶς, ὄστρακα γεωμετρικῶν ἀγγείων (πίν. 43α καὶ β 1. 2) καὶ ἄλλα ἀκαθορίστου χρονολογίας, πάντως ὄχι νεώτερα τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος· μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν ἀγαλμάτιον πιθανῶς τοῦ θεοῦ Νεφερ-Τουμοῦ (600-550 π.Χ.) (πίν. 43β₃).

Τὰ λείψανα ταῦτα μαρτυροῦν ὅτι τὸ ἀποκαλυφθὲν κτίσμα ἦτο βόθρος θυσιῶν καὶ λατρείας καὶ ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοῦ 8^{ου} μέχρι καὶ τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἦ πλησίον που κατεσκευάσθη ἀργότερον ὁ βωμὸς¹ τοῦ παλαιότερου τοῦλάχιστον ναοῦ.

Κεραμικὰ ἐργαστήρια. Περαιτέρω ἡ ἀνασκαφὴ ἐξετάθη εἰς τὴν πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ περιοχὴν, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν τμήματα θεμελιῶν συστάδος εὐτελοῦς κατασκευῆς κτισμάτων (πίν. 42α), προφανῶς κεραμικῶν ἐργαστηρίων.

Ἡ ἔρευνα ἐδῶ ἤρchiσεν ἀπὸ τοῦ σημείου Β (βλ. σχεδιογρ. εἰκ. 1), ὅπου εἰς ἀπόστασιν 19 μ. ἀπὸ τῆς ΝΑ. γωνίας τοῦ ναοῦ καὶ ἐγγὺς τοῦ μανδροτοίχου τῆς οἰκίας Μπενέτου, διεκρίνοντο λίθοι τινὲς ἀρχαίων θεμελιῶν, ἀποκαλυφθέντες πιθανώτατα κατὰ τινὰ ἔρευναν ὑπὸ τυμβωρύχων². Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς βάθος 0.20 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἀνευρέθη ἐπὶ τῆς πρὸς νότον πλευρᾶς τῶν θεμελιῶν αὐτῶν (τῶν πωρίνων), μικρὰ πηλίνη λάρναξ (μῆκ. 0.59 μ., πλάτ. 0.20 μ.), ἡ ὁποία εἶχεν ἀνοιχθῆ καὶ συληθῆ. Οἱ ἐρευνήσαντες δὲν εἶχον προχωρήσει βαθύτερον, διότι τὰ ἀμέσως ὑπὸ τὴν λάρνακα χῶματα εὐρέθησαν ἀνέπαφα.

Τὰ θεμέλια ταῦτα παρουσιάζουν δύο τρόπους κατασκευῆς· τὸ πρὸς νότον τμήμα αὐτῶν εἶναι ἐπιμελῶς ἐκτισμένον διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων πωρολίθων (μῆκ. 0.90 μ., ὕψ. 0.60 μ.), ἐδραζομένων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἀντιθέτως τμήμα τῶν σύγκειται ἐκ θεμελίου (ὕψ. 0.35 μ.) ἐπιμελῶς κατεσκευασμένου διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων καὶ ἔξ ἀνωδομίας ἐπίσης ἐκ λίθων, μεγάλου σχετικῶς μεγέθους (ὕψ. 0.50 μ.), πλακοειδῶν καὶ ἀμελῶς εἰργασμένων.

Ἡ ὅλη μορφή τῶν θεμελιῶν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα παρηκολογήθησαν εἰς

¹ Ἐν ΠΑΕ 1900, σ. 55 μνημονεύονται ἀπλῶς «τὰ θεμέλια βωμῶν».

² Εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη δὲν εἶχεν ἐρευνηθῆ κατὰ τὰς παλαιὰς ἀνασκαφάς.

μῆκος 5 μέτρων, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ ὑπαρξίς εισόδου, ἐπέτρεψαν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ. Διὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ὑποθέσεώς μας ἠρξίσαμεν ν' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτε, κατὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰν αὐτῶν, ἀπεκαλύφθησαν κεραμίδες στέγης (κοίλαι μελαμβαρφεῖς), αἵτινες δὲν ἐφαίνετο νὰ ἔχουν μεταφερθῆ ἄλλοθεν· ὡς πλεόν δὲ παραδόξον ἐθεωρήθη τὸ ὅτι ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὰς κεραμίδας ἀνευρεθείσης τέφρας (στρωῶμα ὕψ. 0.20 μ.), ὑπῆρχον ἄφθονοι σκωρίαί χαλκούχου μεταλλεύματος.

Ἐπειδὴ ὁπωσδήποτε ἐπεβάλλετο νὰ συνεχισθῆ ἡ ἔρευνα καὶ δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λόγῳ τοῦ μανδροτοίχου τῆς οἰκίας Μπενέτου, ἀπεφασίσθη ἡ διάνοιξις ἐτέρας τάφρου ἀνατολικώτερον κατὰ τὴν πιθανὴν προέκτασιν τῶν ἀποκαλυφθέντων θεμελίων.

Ἡ ἐπίχωσις, ἐνθα ἠνοιχθῆ ἡ νέα τάφος, εἶναι μεγαλυτέρα, ἀλλ' ἡ στρωματογραφία ἦτο σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης· εἰς βάθος 0.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εὐρέθησαν καὶ πάλιν ἄφθονοὶ κεραμίδες στέγης καὶ κάτωθεν αὐτῶν παχὺ στρωῶμα (0.20 μ.) τέφρας μετ' ἀνθράκων· ἀμέσως δὲ κατόπιν ἀνεφάνησαν θεμέλια εὐτελοῦς κατασκευῆς κτισμάτων (πίν. 42α), τὰ ὅποια συνεχίζονται καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ ὀρύγματος (πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον).

Ἐπι τὰ κτίσματα ταῦτα, Γ (βλ. σχεδιογρ. εἰκ. 1), ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν προηγουμένων, Β, εἶναι σχεδὸν βέβαιον. Ἀναμφισβήτητον εἶναι, καθὼς μαρτυροῦν τὰ εὐρήματα, ὅτι τὸ ἐν τοῦλάχιστον, τὸ πρὸς ἀνατολὰς διαμέρισμα τοῦ συγκροτήματος τούτου, ἐχρησιμοποιήθη διὰ κεραμεικὸν ἐργαστήριον. Ἐντὸς αὐτοῦ, ἀκριβῶς παρὰ τὴν γωνίαν, ἀπεκαλύφθη φρεατία ἐπενδεδυμένη διὰ τῶν γνωστῶν πηλίνων σωλήνων (διάμ. 0.61 μ.), οἱ ὅποιοι περὶ τὸ μέσον περιήπου τοῦ ὕψους των φέρουν ἐλλειψοειδεῖς διατρήτους λαβὰς. Τὸ στόμιον αὐτῆς ἦτο κεκαλυμμένον δι' ἀφθόνου νωποῦ κεραμικοῦ πηλοῦ¹, ἀρίστης ποιότητος καὶ χρώματος ἐρυθροποῦ. Πέραξ τῆς φρεατίας καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων τοίχων ὑπῆρχε παχὺ στρωῶμα λευκῆς λεπτοτάτης κόνεως, λιπαρᾶς ὕφης. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου δὲ τοῦ διαμερίσματος τούτου εὐρέθησαν πηλοὶ διαφόρων χρωμάτων (κιτρινωπός, κασιανόχρους καὶ ἐρυθρός εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις), καθὼς καὶ δύο πήλινα κοινὰ σκυφίδια, περιέχοντα τὸ μὲν ἐν χρωῶμα ἐρυθρόν, τὸ δὲ ἕτερον κίτρινον.

Ὁ πρὸς δυσμὰς τοῦ διαμερίσματος τούτου χῶρος ἀνήκει προφανῶς εἰς ἕτερον διαμέρισμα, τὸ ὅποιον, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν εὐρημάτων, ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἄλλης φύσεως ἐργασίας. Ἐδῶ εἰς τὸ ὕψος περιήπου τῆς ἐπιφανείας τοῦ θεμελίου εὐρέθη στρωῶμα θαλασσίας ἄμμου (ὕψ. 0.18 μ.), ἡ ὅποια περιεῖχε πολλὰς μεγάλου μεγέθους σκωρίας, προερχομένας ἐκ καμινεύσεως χαλ-

¹ Ὁ πηλὸς ὑπερεῖχε τοῦ στομίου περιήπου 0.25 μ.

κούχου μεταλλεύματος· μεταξύ αὐτῶν εὐρέθη εὐτελὲς χυτροειδὲς ἀγγεῖον, περιέχον σκωρίαν τοῦ σχήματος ἀκριβῶς τοῦ ἀγγείου· εἶναι ἄρα προφανὲς ὅτι τὸ μέταλλευμα ἐτέθη ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ἐντὸς τοῦ ἀγγείου, τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ σχῆμα.

Κάτωθεν τῆς ἄμμου, ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ διαμερίσματος, ὑπῆρχε παχὺ στρωμα ὕλης ἀπροσδιορίστου¹ (ὁμοιάζει πρὸς πηλὸν χονδροκόκκον), χρώματος βαθυκαστανόου μὲ ἰσχυρὰν χρωστικότητα.

Τὰ ἀξιολογώτερα εὐρήματα ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, εὐρεθέντα εἰς τὸ στρωμα μεταξὺ ἄμμου καὶ προαναφερθείσης χρωστικῆς ὕλης, εἶναι τὰ ἑξῆς: χαλκοῦς κρίκος, χαλκῆ περόνη, μικρὸν τμήμα πολυέδρου ὀρείας κρυστάλλου καὶ πέντε χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 4^{ου} ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Τῆς αὐτῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐποχῆς εἶναι καὶ τὰ ἐντὸς τῶν κτισμάτων αὐτῶν, Β καὶ Γ, συλληχθέντα ὄστρακα ἀγγείων. Ἀκριβέστερον δὲν ἐμελέτησα ταῦτα εἰσέτι· ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαχθῆ συμπέρασμα, ἀφοῦ δὲν ὠλοκληρώθη ἡ ἀνασκαφή. Ἐλπίζω ὅτι ἡ συνέχισίς της, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται, θὰ διαφωτίσῃ τὰ ζητήματα τῆς ἐντοπίου κεραμεικῆς.

Κρήνη. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν σκαφικὴν ἐργασίαν ἐγένετο καὶ ὁ πλήρης καθαρισμὸς τῶν θεμελίων ἀρχαίου οἰκοδομήματος, κειμένου ἑκατὸν περίπου μέτρα πρὸς Α. τοῦ ναοῦ². Τὸ σημαντικώτατον τοῦτο οἰκοδόμημα ἀνεσκάφη κατὰ τὸ 1910 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κουρουνιώτου, ἀλλ' ὁ ἴδιος οὐδεμίαν περὶ τούτου πληροφορίαν παρέσχεν. Ἐκτοτε εἶχε καλυφθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἀγρίας βλαστήσεως καὶ τῶν σωρευθέντων ὑπὸ τῶν περιοίκων ἀπορριμμάτων, ὥστε νὰ καταστῆ σχεδὸν ἀδιάγνωστον. Ἡ ἐκ νέου ἀποκάλυψις τῶν θεμελίων του, τὰ ὁποῖα σφίζονται εἰς ἀρκούντως καλὴν κατάστασιν, ἐπέτρεψε τὴν ἐξακριβώσιν τοῦ διαγράμματός του. Δὲν θπάρχει πλέον οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ κρήνης. Τὸ ὠραῖον σχέδιον τοῦ κ. Τραυλοῦ (εἰκ. 1α) ὡς καὶ ἡ εἰκὼν (πίν. 42β) παρέχουν πλήρη τὴν ἐντύπωσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐπιτρέπουν νὰ σχηματίσωμεν ἀρτίαν εἰκόνα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ μορφῆς.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀνασκαφῶν μοι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐρευνήσω τὸ ἐν τῷ αὐτόθι κοινοτικῷ γραφεῖῳ φυλασσόμενον ἀρχεῖον τῶν Ψαριανῶν,

¹ Τεμάχια πηλῶν, ὡς καὶ τῆς ὕλης ταύτης παρέδωσα εἰς τὸν χημικὸν τοῦ Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείου κ. Ζήσην πρὸς ἐξέτασιν· δυστυχῶς λόγῳ ἄλλων ἐπείγουσῶν ἀσχολιῶν του δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξετάσῃ ταῦτα εἰσέτι.

² Ἐν ΠΑΕ 1911, σελ. 57, μόνον ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου ἀναφέρεται, χωρὶς νὰ παρέχεται σαφῆς πληροφορία.

τοῦ ὁποίου τὴν ὑπαρξιν εἶχον πληροφορηθῆ πρό ἔτους, ὅτε ἀκόμη ὑπηρετοῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Χαλκίδος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου, ὑπάρχουν καὶ τρία ἀφορῶντα τὴν σχεδιογράφειν τῆς Ἐρετρίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ οἰκισμού τῆς ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Schaubert, τοῦ ὁποίου μία ἐπὶ τόπου μετάβασις ἀναφέρεται εἰς ἔγγραφον¹ (ἀριθ. 1747 τὴν 19ῃν Μαΐου 1834 ἐκ Χαλκίδος) (εἰκ. 2) τοῦ Νομάρχου Εὐβοίας πρὸς τὴν δημογεροντίαν τῶν Ψαριανῶν, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς: «Κατὰ συνέπειαν τῶν πρὸς ἡμᾶς εἰδοποιήσεων καὶ διαταγῶν τῆς ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν Β. Γραμματείας, ἔφθασαν ἐνταῦθα ἀπὸ χθὲς ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Κυβερνήσεως Κ^{ος} Σάουβερτ καὶ ὁ γεωμέτρης κ. Βέκ πρόθυμοι νὰ ἐκτελέσουν μετὰ σπουδῆς τὰ χρέη των εἰς τὰς ἀνηκούσας πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐργασίας περὶ τοῦ εἰς Ἐρέτριαν συνοικισμού τῶν Ψαριανῶν καὶ σήμερον ξεκινοῦσι διὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο...».

Τὸ γεγονός τοῦτο, ἐκτὸς τῆς ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως σημασίας του, ἐνδιαφέρει καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς πλευρᾶς· διότι ἐπὶ τοῦ σχεδίου, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον φυλάσσεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Τμήματος Σχεδίου Πόλεων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκισμού, σημειοῦνται διάφορα ἀρχαῖα ἐρεῖπια, ἅτινα ἐν μέρει ἔχουν ἐξαφανισθῆ ἢ καὶ ἐπιχωματωθῆ. Διὰ τοῦ σχεδίου λοιπὸν τούτου ἀποκτῶμεν πολύτιμον ὁδηγὸν διὰ μελλοντικὰς ἐρεῖνας, καθὼς καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τοπογραφικοῦ σχεδίου τῆς Ἐρετρίας.

ΙΩΑΝΝΑ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

¹ Τὸ δεύτερον ἔγγραφον φέρει ἀριθμὸν 129 καὶ ἡμερομηνίαν 15 Ἰουνίου 1834, ἀπευθύνεται πρὸς τὴν «Ἐντιμον Δημογεροντίαν τῶν Ψαριανῶν εἰς Αἴγινα» καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς τῶν Ψαριανῶν: ὑπογραφαί: Δημήτριος Παπανικολῆς καὶ Ἀνδρέας Κεφάλας (:). — Τὸ τρίτον ἔγγραφον φέρει ἀριθμὸν 115 καὶ περιέληψιν «Ὁ παπα Νικολῆς ἀπαντῶν πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 245 ἔγγραφον τῆς Δημογεροντίας τὴν 19 Μαΐου 1834 ἐν Αἴγινη», ὑπογράφεται: Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 17 Μαΐου 1834, ὁ Συμπολίτης «Δημήτριος Παπανικολῆς».

α. Τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

β. Κτίσμα ἐξ ἀργῶν λίθων παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ναοῦ
τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

α. Θεμέλια κεραμεικῶν ἐργαστηρίων παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

β. Θεμέλια κρηναίου πιθανῶς οἰκοδομήματος.

α. 1. Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον καὶ 2. Γοργόνειον
ἐκ τῶν κεραμικῶν ἐργαστηρίων.

β. 1-2. Ὑστρακα γεωμετρικῶν χρόνων καὶ 3. αἰγυπτιακὸν ἀγαλμάτιον.